

UTDRAG FRA DEN LEKSIKRYPTISKE ENCYKLOPEDI

Latskapsargumentet (gr. *argos logos*), er et *reductio* fra antikken som forsøker å vise at et deterministisk syn har uholdbare konsekvenser. Argumentet skal demonstrere at dersom alt som skjer, skjer med nødvendighet og ikke kunne vært annerledes gitt de forutgående årsakene, så har det ingen hensikt å foreta seg noe. Ciceros gjengivelse av argumentet i *De Fato* går omtrent slik: Sett at du er syk. Du vil da enten komme til å bli frisk eller forbli syk (eller dø). Hvis det er et nødvendig resultat av verdens nåværende tilstand at du vil komme til å bli frisk, spiller det ingen rolle om du nå kontakter legen eller ikke – du ender jo opp frisk uansett. Hvis det derimot har seg slik at du nødvendigvis vil komme til å forbli syk, spiller det heller ingen rolle hvorvidt du tilkaller legen, for også denne skjebnen er allerede bestemt. Ettersom ett av de to må være tilfellet, spiller det ingen rolle hva du gjør nå; utfallet er allerede gitt, og dine handlinger kan ikke påvirke det. Man ser hvordan argumentet fikk sitt navn. Se også **Aristoteles' sjøslag**.

Leibniz' mølle, er et tankeeksperiment fra seksjon 17 av *Monadologien*. Tankeeksperimentet er ment å vise at materialisme ikke kan være en korrekt beskrivelse av verden. Det går ut på å sammenligne sinnet med en maskin – f.eks. en mølle – for så å forsøke å vise at sinnet må være noe annet enn resultatet av mekanistiske prosesser. For som Leibniz skriver et annet sted, så er det bare en gradforskjell mellom en mølle og en mer avansert maskin.

Tankeeksperimentet går slik: Om vi kan forestille oss en maskin hvis struktur gjør den i stand til å tenke, sanse og ha persepsjoner, kan vi også se for oss en versjon med de samme proporsjonene, men som er såpass mye større at vi kan gå inn i den – akkurat, sier Leibniz, som i en mølle. Vel inne i den tenkende maskinen, ser Leibniz for seg at om vi inspiserer mekanismene og alle delene av maskineriet, vil vi utelukkende finne fysiske objekter som påvirker hverandre gjennom «form og bevegelse» – altså gjennom mekanistiske prinsipper.

Hvor vil så Leibniz med denne omvisningen? Ett av målene hans – og kanskje grunnen til at han presenterer et tankeeksperiment – er å lokke frem en intuisjon. Leibniz vil ha oss til å se at vi aldri vil finne noe i maskinen som kan *forklare* at den har et mentalt liv. For selv om vi ser oss omkring inne i en tenkende og persiperende maskin, vil vi, *ex hypothesi*, aldri kunne se noen tanker eller persepsjoner i sving. Vi kan kjenne alle de fysiske mekanismene inn og ut, men ifølge Leibniz vil vi aldri kunne forklare eller dedusere oss frem til at de gir opphav til mentale fenomener. Han mener derfor at vi «must confess that the *perception*, and what depends on it, is *inexplicable in terms of mechanical reasons*». (I Leibniz' terminologi ligger «perception» nærmere tenkning enn persepsjon.)

På dette punktet har enkelte ønsket å arrestere Leibniz: Å hevde at mekanistiske prinsipper ikke kan gi opphav til mentale tilstander fordi vi ikke vet hvordan de skulle gjøre det, virker som et særdeles dårlig argument. Leibniz hundser til og med Descartes nettopp for å trekke substansielle konklusjoner på bakgrunn av hva han ikke makter å forestille seg, og sier: «I am amazed that so able a man could have based so much on so flimsy a sophism». Det vil derfor være overraskende om Leibniz går inn for samme taktikk. Det ser imidlertid ut som han kan understøtte tankeeksperimentet med et argument.

Leibniz definerer nemlig sitt særegne begrep «perception» som «the representation in the simple of the compound, or of that which is outside». Dette gjør at han kan hevde at tenkning og persepsjon krever en slik «simple», en ikke-materiell, udelelig og tilnærmet upåvirkelig substans, kalt en *genuin enhet*. Han hevder videre at materie kan deles opp i det uendelige, og at det derfor aldri kan utgjøre noen slik enhet. Dermed ligger det åpent for ham å slutte at tenkning og persepsjon aldri kan forekomme i materie *qua* materie. Ettersom maskiner utelukkende er laget av materie, kan de altså ikke besitte evnen til hverken tenkning eller persepsjon i egenskap av sin materielle struktur. Av dette følger igjen at siden materie ikke er tilstrekkelig for å forklare tenkning eller persepsjon, så kan ikke materialisme være en korrekt beskrivelse av verden.

Møllen kan passe inn i dette argumentet på to måter. Først, hvis man godtar Leibniz' teser om persepsjon og materie – og det er et stort hvis – illustrerer den at materie umulig kan forklare mentale tilstander. Om man derimot ikke godtar dem, vil tankeeksperimentet fortsatt peke på vanskeligheten ved å forklare mentale tilstander gjennom mekanistiske prinsipper, og det kan således kanskje bidra til aksept for Leibniz' teser. C.B.

Levkippos, gresk filosof som antas å ha vært på høyden mellom 450–420 f.v.t. Han var den første til å fremsette en materialistisk og atomistisk metafysikk. Arven etter ham ble videreført av hans elev Demokrit, og av den epikureiske skolen. Som med så mange andre antikke grekere har det blitt stilt spørsmål ved hans eksistens.